

פניני הסופר

דברי תורה מאתחרי

מתורת מרן החתם סופר זי"ע

חג מתן תורה תשע"א

נעשה ונשמע אמרו כאחד

"בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו שני כתות של מלאכי השרת וקשרו להם שני כתרים, אחד כנגד נעשה, ואחד כנגד נשמע" (שבת פח.)

מלשון הגמ' בשעה שהקדימו, משמע שעיקר שבחם של ישראל היה על ההקדמה של ה"נעשה" לפני ה"נשמע", וקשה הרי עיקר השכר הוא על מה שאמרו תחילה "נעשה", וא"כ כתר שני למה הוא בא? והנה מצינו שעשרת הדברות נכתבו בלשון יחיד "לא תשא", "לא תגנוב" וכד', וקשה מאחר שהקב"ה דיבר לכל ישראל כאחד, מדוע לא נכתב בלשון רבים "לא תגנובו" וכד'.

אלא דכאשר אדם מתעמק ומתייגע כדי להבין את סודה וגדלותה של המצווה בכל העולמות, הרי כשמקיים את המצווה הוא עושה זאת בחשק והתלהבות, הרבה יותר מאדם שלא התבונן וכל מעשיו הם "כמצות אנשים מלומדה". אומנם בפועל שניהם קיימו את גוף המצווה, מ"מ בתוכן ובמהות הפנימית, אין אפשרות לדמות את שניהם, ולכן מצווה האדם להעמיק בשכלו ככל אפשרותו כדי שיקיים את המצווה הן בגופו והן ב"ליבו".

וזהו הטעם ש"עשרת הדברות" נאמרו בלשון יחיד, ללמד שכל אחד צריך לקיים את מצוות התורה כפי הבנת שכלו ותבונתו, שכן אינו דומה "שמירת השבת" של יהודי פשוט ורגיל, לאחד שהעמיק במצוות השבת ומשמעותה, וכן בשעה שישראל הקדימו את ה"נעשה", ל"נשמע" כוונתם הייתה שבנוסף לעשיית המצווה בפועל, גם "ישמעו" (וכמאמר העולם שיש "העראן" ויש "דער העראן"), ויפנימו אל תוך ליבם את ענין המצוות, ולכן ניתן להם שני כתרים, אחד על עשיית המצווה ואחד על ההתבוננות לקיימה בכוונת הלב. (כת"ס עמוד ש')

חמברך את עמו ישראל בשלום

"שלושה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, הוסיף יום אחד דעתו" (שבת פז.)

לכאורה אינו מובן כוונת משה רבנו ע"ה במה שאיחר את נתינת התורה, אחר שהקב"ה קבע את יום ו' סיון שראוי ומזומן ל"קבלת התורה", והרי עדיף להקדים את קבלת התורה ככל האפשר? ונ"ל דמצינו בברכת "שים שלום" בתפילת שמו"ע אנו מבקשים "ברכינו אבינו כולנו כאחד באור פניך" שנתת לנו בו ז' דברים: א.

תורת חיים ב. אהבת חסד ג. צדקה ד. ברכה ה. רחמים ו. חיים ז. שלום. ואותן ז' מתנות, רצה הקב"ה ליתן לישראל ביום "חתונתו" זו מתן תורה, וביום השישי שמכוון כנגד ברכת ה"חיים" היה ראוי ליתן התורה שנקרא חיים כדכתיב "כי הוא חיך ואורך ימך", אולם משה רבינו ע"ה רצה עוד להוסיף את מתנת ה"שלום" שהרי אם אין שלום אין כלום. ולכן הוסיף עוד יום, שתנתן התורה ביום השביעי כדי שיזכו גם לברכת השלום. ואכן הקב"ה הסכים עימו ע"כ.

ובספר "ביאורי מהרי"א" (להגה"ק ר' יהודה אסאד זי"ע) מבאר עפ"י הנ"ל את דברי הגמ' (בזבחים קט"ו) שבשעת מתן תורה נתקבצו אומות העולם אצל בלעם הרשע, וא"ל מה קול ההמון אשר שמענו? שמא מבול בא לעולם? אמר להם לא, אלא חמדה טובה יש לו בבית גנזיו, ומבקש ליתנה לבניו, שנאמר "ה' עוז לעמו יתן" מיד פתחו כולם ואמרו "ה' יברך את עמו בשלום", עכ"ד הגמ'. ולכאורה אינו מובן תשובתם "ה' יברך את עמו בשלום" ולפי הנ"ל יבואר שהרי הקב"ה עשה תנאי עם מעשי בראשית, שאם

ישראל לא יקבלו את התורה, יחזור העולם לתוהו ובוהו, וזהו הכוונה "יום השישי" (כדברי התוס' במסכת שבת). ולכן כשחלף יום השישי וראו שישראל עדיין לא קיבלו התורה, חששו שהעולם נחרב, ובלעם הרגיעם שסיבת הקולות וברקים מפני ש"ה' עוז [התורה] לעמו יתן" וסיבת העיכוב מיום ו' לשבת מפני שה' רוצה להוסיף לישראל את מידת ברכת השלום, והיינו "ה' יברך את עמו בשלום". (דרשות קס"ז ד"ה המדוש)

האדם קובע את שכרו

"ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם ה' אלוקי ישראל" (רות ב' י"ב)

צ"ב כפל הענין "ישלם ה' פעלך - ותהי משכורתך שלימה". ומה ההבדל בין תשלום על פעולה, "למשכורת", וי"ל דידוע ש"גדול המצווה ועושה - ממי שאינו מצווה ועושה" (ב"ק ל"ח). שכן לזה שנצטווה יש יצה"ר שמקשה עליו את קיום המצווה, ולכן שכרו מרובה. ממי שאינו מצווה ועושה זאת מעצמו. והנה אצל רות המואביה, מצינו בטרם שהתגיירה כבר עשתה חסד עם המתים, כדברי הפסוק, וכן אח"כ שבאה מרצונה הטוב להתגייר ולקבל ע"ע את עול תורה, הרי נחשבת בשעה זו כ"אינה מצווה ועושה", ועל זה אמרה לה נעמי "ישלם ה' פעלך", דהיינו כפועל שמקבל את שכרו על פעולתו. משא"כ אח"כ כשנתגיירה ונכנסה לגדר ישראל הרי מעתה היא בכלל "מצווה ועושה" וע"כ "תהי משכורתך שלימה".

הפנינה

ד"א של הלכה

אמרו חז"ל (ברכות ת.) מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, וצ"ב הרי בכל מקום בעולם שלומדים תורה הקב"ה נמצא, ומה הכוונה "ד' אמות" דווקא? וי"ל "דאמה" הכוונה לעיקר [מלשון "אמת הבנין"/"יש אם למקרא"] שכוונת חז"ל שעיקר הלימוד יהיה בשביל ארבע "אמות" אלו, שהם ללמוד - ללמד, לשמוח - ולעשות. (דרשות עמוד ת"ה)

עיון תפילה בעניין ברכת התורה (מקורסטרס מעגלי רנה ותפילה)

אשר קדשנו במצותיו. האיר לנו מרן ק"ז הח"ס (תו"מ דברים, ק"ס ב') דהטעם שמברך בכל מצוה על כלל המצוות (קדשנו במצותיו) : כי כל מצוה איננה אלא אבר א' מרמ"ח אברי התורה או גיד א' משש"ה גידים, והעושה מצוה אחת כאילו מקריב רק אבר אחד להקב"ה, כאומר רגלה של זו עולה, (והקריבהו נא לפחתך, מלאכי א' ח), ע"כ בכל עשיית מצוה אחת מקבל עליו כל התורה, דע"י קדושת אבר אחד פשטה קדושה בכלם, ע"כ תקנו חז"ל מתקני הברכות שלא לברך על מצוה יחידה הלז שהוא עושה עתה, אלא מברך על התורה בכלל ועל מצוה זו בפרט, וכ"ה אומר אשר קדשנו **במצותיו** היינו כל התורה וצונו בפרט להניח תפילין וכדומה.

והערב. לפי הנוסח **והערב** בויו הוא המשך לאמור מעלה. וקשר הדברים יוטעם, לפי הט"ז (סי מ"ז סק"א), שהכוונה **בלעסוק** בד"ת, שעיקר מעלת הלימוד, שיהי דרך עסק בטורח ויגיעה, וע"י שד"ת ערבים בפיו, הוא מתייגע עליהם, והיינו לעסוק בד"ת ע"י והערב וכו'. (הגאון רבי דוד צבי

אורדנטליך שליט"א רב ואב"ד ביתר).

ובספרא ר"פ בחוקותי : שהמקום מתאוה, שיהיו ישראל **עמלים בתורה**. והובא ברש"י: **ובאקדמות** : וצבי וחמיד ורגיג דילעון בלעווא" הנה מצינו באוהחה"ק דבר פלא שפירש פסוק אם בחוקותי במ"ב אופנים (מה שלא מצינו במק"א אפ' כרבע מזה). ואולי בא רבינו להמחיש פה אופן דעמל התורה, דכל כמה שתתעמק ותהפוך בה יתגלה לך עוד ועוד מצפונותיה.

והערב וכו'. מה שייסדו רבותינו לשון : **והערב** דוקא (ולא **והמתק** ע"ד **ומתוקים** מדבש, (תהילים י"ט). או **וחבב** מל' חביבה תורה על לומדיה (ברכות ס"ג ע"ב), יל"פ בהיות דחיוב ברכת התורה נלמד, מכי שם ה' אקרא וגו' בריש האזינו (ברכות כ"א ע"א). ובפסוק שלפניו: **יערוף** כמטר לקחי, שתירגם אונקלוס : **יבסם** (יערוב בחילוף ב"ת בפ"א, מלשון עָרַב). לכן בחרו מטבע לשון **והערב**.

דברי תורתך בפנינו. מל' הכתוב : ולמדה את בני"י שימה **בפיהם**. (דברים ל"א). ומל' **בפנינו** קצת סמך לפסק המחבר (סי מ"ז סעי' ד') המהרהר בד"ת א"צ לברך, וכן משמע מהלימוד דכי שם ה' **אקרא**.

ונהי' אנחנו וצאצאינו וכו'. צ"ע אמאי אין מזכירים צאצאינו בבקשה הקודמת. ונאמר : והערב... בפנינו ובפיות צאצאינו. וקצת י"ל, דאם נזכה לעַרְבּוּת בד"ת. אזי ממילא הקול הערב והנהלה של לימודינו ישפיע על נפש בנינו שיערב להם ד"ת. לא כן להיות יודעי שמך וללמוד לשמה ע"ז צריך בקשה מיוחדת.

יודעי שמך. בהקדמת הרמב"ן לתורה : יש בידינו קבלה של אמת, כי כה"ת כולה שמותיו של הקב"ה. ובהג"ה (מהדו שעוול) כ' מקורו בזהר יתרו (פ"ז א) אורייתא כלא שמא קדישא הוא ע"ש. ובברכות (כ"א ע"א) יליף לברכת התורה. מכי שם ה' אקרא וגו', והרי התורה קרואה **שם ה'.** ויש לפרש **יודעי** שמך מתחברים לשמך ע"ד ואתם הדבקים בה :

ולומדי תורתך לשמה. היינו עם שנזכה להרגיש ערבות התורה ולטעום מתק דבשה הנפלא - מ"מ מטרת לימודינו לא תהא בשביל הנאתנו אלא לשמה. (בשם הגרצ"ה העלר זצ"ל, מובא בסידור עבודת השם).

בח"י הגר"י"ז (על הרמב"ם ה' ת"ת). כתב "ושמעתי מפי אמו"ר הגה"ח, דבברכת התורה אין הכונה על קיום המצוה של ת"ת, רק דהוא דין בפ"ע, דתורה בעי ברכה מקרא דכי שם וגו', א"כ אין דין זה שייך למצוה, רק דתורה טעונה ברכה, ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת אבל אינן מופקעות מעצם החפצא של ת"ת ושפיר יש להם לברך על לימודם, [גם להרמב"ם דאין מברכות ע"מ שהן פטורות]. כיון דלא אתינן ע"ז מכח לתא דקיום המצוה כלל".

ל"ז להבין, דהתינת, ברכת אשר בחר בנו, שהיא שבח והודאה על התורה וגם הבקשה והערב וכו' שייכי על חפצא דתורה, אבל ברכת אשר קדשנו במצוותיו, הרי לשונה בעליל **ברכת המצוה**.

עוד יש לפרש הכוונה "משכורתך שלימה" ופשיטא שהקב"ה משלם לאיש כמעשהו? וי"ל (עפ"י דברי בעל ההפלאה ז"ל), דפעמים שהאדם עצמו קובע את שכר מצוותיו שמגיע לו, והוא כאשר רגיל לקיים מצווה ופעם אחת מחמת הפסד ממונ נמנע מעשיית המצוה, הרי גילה דעתו שהממונ יותר חשוב מהמצווה שהרי כדי להציל את ממונו ויתר על המצווה, אולם באמת הגיע לו שכר על המצווה הרבה יותר, שכל חפצי העוה"ז לא ידמו לה, והנה "פרס" הכוונה חצי, וזה כוונת המשנה "אל תהיי כעבדים המשמשים את... ע"מ לקבל פרס" דהיינו שפעמים האדם מפחית וממעט את השכר הראוי לו, עכ"ד.

והנה אצל רות מצינו שהייתה בת מלך, וקיבלה את כל תענוגי עוה"ז, ומ"מ העדיפה להתגייר ולהצטרף לעם היהודי, אפ' שע"ז נהפכה בת מלך מפורסמת, לבת גרים עניה וגלמודה, ונמצא שגילתה במעשיה שכל העוה"ז לא ישווה בעיניה שהרי וויתרה ע"כ כדי לזכות להיות חלק "מעם סגולה" ומהראוי שתזכה ל"פעולתך שלימה". (דרשות עמוד ש"כ).

מגיד דבריו ליעקב

"כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה" (אבות פ"ו)

הנה מאמר זה צריך ביאור מה הכוונה "תורה - לשמה" הרי עיקר לימוד התורה היא לעשות את רצון הקב"ה שנתנה, וא"כ צ"ל הלומד ל"שם שמים" \ או לשם הקב"ה, ומה ההסבר ב"לשמה" דווקא. וי"ל כי עניין לימוד התורה יש לה חשיבות עצמית שאין מטרתה רק כדי לדעת את דיני המצוות וכיצד לקיימם, שכן לפי"ז אדם שאינו חושב לשמש כרב ודיין, יהיה פטור מלימוד חו"מ?! בתמיהה, אלא בוודאי שהעסק בלימוד התורה היא ענין כלעצמו, שהעוסק בה מקיים מצוות עשה בפני עצמו, וכל המתעמק בדיבור אחד של תוספות וכדו' נחשב כמ"ע של הנחת תפילין, וזהו הכוונה העוסק בתורה **"לשמה"** פירוש לשם עצם הזכות שיכול ללמוד תורה ולעסוק בה, יזכה לדברים הרבה.

ובזה יוסבר דברי הגמ' (בנדרים פ"א) שהטעם שחרבה הארץ "על שלא ברכו בתורה תחילה", והרבה קולמוסים נשתברו בהבנת העניין, וכי מפני שלא בירכו, קיבלו עונש כ"כ חמור, אלא דמצינו במסכת מנחות (דף מ"ה) שאין מברכים על **"עשיית ציצית"** מכיון שזה רק הכשר מצוה, שהרי העיקר הוא לבישת הציצית. ודווקא בשעת גמר המצוה מברכים עליה.

ובמצוות לימוד תורה מצינו שמברכים "לעסוק בדברי תורה", שכן היא מצווה בפני עצמה וכו"ל, מה שא"כ אם כל המטרה היא רק כדי לדעת כיצד לקיים המצוה, אינו מברך שכן זה נחשב להכשר מצווה. ולכן אנשי ירושלים לא בירכו על התורה שזלזלו בעצם הלימוד וחשיבותו, אבל אדם שמברך עליה הרי הוא מודה שכוונתו שבתורה העסק עצמה בה זהו מצוה. (נדרים דף פ"א)

גליון זה נתרם לרפואת

הרב **מכלוף בן מרים** שליט"א
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל אכ"י

גליון זה נתרם לעילוי נשמת

האי גברא רבה יר"ש מקפיד על קלה כבחכמה
הרה"ג **ישראל בנימין** בהג"ר יהודה ז"ל
הזניח ע"י חתנו החשוב מרבה פעלים לתורה
הרב שלמה מרגליות שליט"א בני ברק

